

تأثیر استفاده از شبکه اطلاعات جهانی بر هویت دینی- ملی دانش آموزان

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۲/۱۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۳/۲۹

دکتر مهشید ایزدی*

کبری قاسمی**

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی تأثیر استفاده دانش آموزان از شبکه اطلاعاتی جهانی بر هویت ملی و دینی آنها صورت پذیرفت به همین منظور ۴۰۰ دانش آموز در دو گروه مساوی پسر و دختر به روش نمونه گیری چند مرحله‌ای انتخاب شدند. برای مطالعه تأثیر اینترنت از آزمون پژوهشگر ساخته استفاده شد. روایی محتوایی این پرسشنامه با نظر ده تن از متخصصین روانشناسی و اعتبار آن با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۱ محاسبه شد و از تحلیل واریانس و آزمون تی مستقل برای مقایسه پاسخهای هر دو گروه استفاده شده است. یافته ها نشان می دهد بین استفاده از شبکه اطلاعاتی جهانی و هویت ملی و دینی نوجوانان رابطه وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: شبکه اطلاعاتی جهانی، هویت ملی، هویت دینی و دانش آموزان.

Gmail: m.izadi.359@gmail.com

Gmail: shahla.ghasemi@gmail.com

* استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

** کارشناس ارشد رشته برنامه ریزی درسی

ارتباطات و اطلاعات^۱ به ویژه اینترنت یکی از پر قدرت ترین فناوریها در عرصه جهانی است، که بر روش زندگی، تفکر، آموزش افراد و ارتباطات میان فردی تأثیر گذار بوده است. کشور ما هم به دلیل آموزه های دینی و سابقه تاریخی خود مبنی بر ارج گذاری علم و دانش و نیز به منظور همراهی با توسعه شتابان جهانی کاربرد فناوری اطلاعاتی و ارتباطاتی و به ویژه اینترنت را برای همگان میسر ساخته است. اما نکته مهم این است که هر فناوری و هر آفرینشی اثرات روانشناختی و جامعه شناختی گوناگونی به دنبال دارد که این تأثیرات در مورد اینترنت صد چندان است. هر چند که این تأثیرات می توانند هم مثبت و هم منفی باشند.

در جامعه فعلی ما اغلب کاربران اینترنت را نوجوانان تشکیل می دهند، با توجه به این که سن نوجوانی سن شکل گیری تشخیص دینی و مذهبی است؛ پس بدون شک باید منتظر تخریب و تهدید اینترنت بر شکل گیری این تشخیص بود. اگر برنامه ای کلان برای کنترل صحیح استفاده از اینترنت در بین نوجوانان مورد توجه قرار نگیرد، فن آوری اطلاعات به دلیل تحول پذیری و قدرت تأثیر فراوانی که در رشد آموزشی، فرهنگی و تعدیل مشکلات اطلاع رسانی سنتی دارد، یکی از پویا ترین و بحث انگیزترین عوامل تهدید کننده هویت دانش آموزان محسوب می شود (احمدی، ۱۳۸۵).

دانش آموزانی که در این دنیای نو ظهور با یکدیگر رابطه های مجازی ایجاد می کنند، دارای هویت شبکه ای می شوند. بعضی ها معتقدند روی کار آمدن جامعه اطلاعاتی باعث تحولات عظیمی در زندگی روزمره شد که به دنبال آن بعد زمان و مکان نیز قدرت هزاران ساله خود را از دست داده است (حیدری، ۱۳۸۶).

البته این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که شبکه اطلاعاتی جهانی (فن آوری اطلاعات و ارتباطات) به دلیل ویژگیهای خاصی که از آنها برخوردار است، همواره مورد سوء استفاده هایی نیز قرار گرفته است که این سوء استفاده ها، آسیب هایی را در زمینه های فرهنگی و هویتی از این پدیده موجب شده است. با این وجود باید به این مسئله اعتراف کرد که فن آوری اطلاعاتی دارای قابلیتهای فراوانی به منظور انتقال دانش، تسهیل ارتباطات و تعاملات و سرعت بخشیدن به روند رو به رشد توسعه دانش و اطلاعات نوجوانان دانش آموز به خصوص دوره یا پایه دبیرستان است. نوجوانان دانش آموز، نه در مکان و زمان بلکه در شبکه دانش آموزان می توانند حتی در موقعیت های مختلف با برقراری ارتباطات مجازی نقش های مختلفی را از خود به عرصه ظهور برسانند (پیرنیا، ۱۳۸۶). جوامع اطلاعاتی با ایجاد اجتماعات مجازی و از بین بردن حضور فیزیکی در گرد همایی ها، یک دانش آموز بومی را به طور تدریجی به دانش آموز جهانی تبدیل کرده است (احدی، ۱۳۸۶).

یکی از فن آوری هایی که طی چند دهه گذشته، اساس و بستر تحول در زندگی بشر بوده است، شبکه اطلاعاتی جهانی (فن آوری اطلاعات و ارتباطات) است. سهولت ارتباطات، دسترسی گسترده و ارزان به اطلاعات، تولید کامپیوترهای سریع و کوچک و همگانی شدن استفاده از آنها به همراه فن آوری اطلاعات، منجر به تغییراتی اساسی در عملکردها شده است. تلاقی فن آوری اطلاعات و ارتباطات و فلسفه اخلاقی اهمیت فراوانی دارد و بیش از صدها

پژوهش دانشگاهی را به خود اختصاص داده است (محمدی، ۱۳۸۸).

اریکسون^۱ هویت را محصولی بی نظیر می داند که از طریق گذر از بحران کسب می شود، بحرانی که تنها در همانند سازی تازه با همسالان و عناصر خارج از خانواده کسب می شود و به این دلیل نوجوانی را آخرین مرحله کودکی می داند. در زمینه رشد روانی - اجتماعی، مارسیا^۲ (۱۹۹۶)، با توجه به نظریه اریکسون، به طرح انواع هویت پرداخت. او با دو ملاک « بحران» و « تعهد» حالت‌های مختلف هویت را در نوجوانان شناسایی کرد. « بحران»، اشاره به دوره ای از نوجوانی دارد که طی آن افراد به انتخاب میان جنبه های جایگزین مختلف زندگی خود می پردازند. از طرفی، «تعهد» به میزان سرمایه گذاری شخصی فرد در تصمیمات اتخاذ شده و موارد حرفه ای، شغلی، خانوادگی و... انتخابی اشاره می کند. بر این اساس مارسیا چهار حالت هویت را در نوجوانان معرفی می کند.

الف- هویت موفق: فرد در این حالت مرحله پرسشگری را پشت سر گذاشته و به موانع فکری خاص دست یافته است و در مورد شغل خود نیز به مرحله تصمیم رسیده است.

ب- هویت زودرس: این افراد نسبت به جهان بینی خود احساس تعهد کرده ولی بحران هویت را تجربه نکرده اند. بطور مثال ممکن است مذهب خانواده خود را پذیرفته باشند.

ج- هویت دیررس (معوق): این نوجوانان در حال تجربه بحران هویت هستند، فعالانه می کوشند تا پاسخهایی برای پرسشهای خود بیابند و هنوز بین تجارب خود با برنامه های والدین در تعارض هستند.

د- هویت سردرگم: این افراد ممکن است دچار بحران هویت شده یا نشده باشند ولی به مفهوم یکپارچه ای از خود دست پیدا نکرده اند و به گفته خود علاقه ای به مذهب یا سیاست ندارند.

نوجوانانی که هویت کسب کرده اند یا فعالانه آن را کاوش می کنند، احساس عزت نفس بیشتری دارند، به احتمال بیشتری به صورت انتزاعی و نقادانه فکر می کنند، بین خودآرمانی و خود واقعی شان شباهت بیشتری وجود دارد و در استدلال اخلاقی پیشرفته هستند. کمتر خود محور بوده و در مورد نشان دادن خود واقعی شان به دیگران، احساس ایمنی بیشتری می کنند. نوجوانانی که در ضبط هویت یا پراکندگی هویت گیر کرده اند، مشکلات سازگاری دارند. افراد که در ضبط هویت (هویت زودرس) گرفتار شده اند، متعصب و انعطاف ناپذیر هستند و هر گونه اختلاف عقیده ای را تهدید قلمداد می کنند. برخی از این گروه از نوجوانان از خانواده و جامعه خود منزوی شده و ممکن است به گروههای افراطی ملحق شوند و چشم بسته راه و رسمی را بپذیرند که با گذشته آنها تفاوت دارد. نوجوانانی که به مدت طولانی اغتشاش هویت دارند معمولاً خود را به دست سرنوشت و شانس می سپرند و در نتیجه به احتمال زیاد مواد مخدر مصرف می کنند. (سید محمدی، ۱۳۸۲).

هویت دارای انواع متفاوتی است، هر چند که آنها با هم مرتبط می باشند و هر فرد مجموعه متشکلی از همه انواع هویت را به شرح زیر دارد:

هویت فردی: عبارت است از اکتشاف و تعهد نسبت به نقشها و هویت های اجتماعی که انتخابهای حرفه ای، مذهبی، سیاسی و اخلاقی فرد را تحت تاثیر قرار می دهد.

1. Ericson
2. Marcia

هویت اخلاقی: یعنی استدلال درباره انجام کارها و مسائل از لحاظ مطلوب یا نا مطلوب بودن با ارزش یا بی ارزش بودن.

هویت حرفه ای: یکی از مسائلی که اغلب نوجوانان با آن به شدت درگیرند هویت حرفه ای یعنی یافتن شغل مطلوب و تشخیص تناسب حرفه ای با ذوق و استعداد شخصی.

هویت فیزیکی جسمانی: یعنی نوجوان وضع جسمانی خود را (آنچه که هست) بپذیرد و لازمه این پذیرش شناخت وضع جسمانی است که یکی از پایه های عمده مفهوم خود را نیز تشکیل می دهد و شامل فهم بدنی و درک بدنی است، فهم بدنی مثل بلند قامت بودن و درک بدنی یعنی آن تصور و برداشت و قضاوتی که از خود دارد. هویت سیاسی: عبارت است از آگاه، حساس و فعال بارآوردن افراد نسبت به مسائل و امور جاری به گونه ای که فرد به جای وابسته بودن به رای و نظر دیگران از استقلال رای و اندیشه در تصمیم گیری برخوردار باشد.

هویت جهانی: با توجه به از بین رفتن مرزهای بین جوامع و با گسترش شبکه های ارتباطی (اینترنت، ماهواره ها) نوجوانان تحت تاثیر فرهنگهای سایر ملل گرفته و این امر در تشکیل هویت نوجوانان موثر است.

هویت جمعی: عبارت است از توانایی کار با جمع یا گروه به گونه ای که فرد قادر به ابراز عقاید و نظرات خود و پذیرش عقاید و نظرات دیگران و رعایت قوانین و مقررات زندگی جمعی باشد که این هویت منجر به ارضای نیاز تعلق، احترام و امنیت می شود.

هویت ملی: عبارت است از پابندی به آداب و رسوم، سنتها و ارزشهای گذشته و رایج و نوین جامعه به گونه ای که منجر به غرور ملی شود و در عین حال که فرد از استقلال نیز برخوردار باشد.

هویت دینی: عبارت است از اتکای فرد به یک نظام یا پایگاه اعتقادی که بر جهت گیری فرد در زمینه های مختلف تاثیر می گذارد. در واقع می توان گفت که هویت مذهبی فلسفی زندگی و حیات یک فرد را تشکیل می دهد و به عبارتی دیگر، نوجوان دارای هویتی مذهبی عظمت و قدرت و بقا و دوام خود را در مذهب می بیند.

با در نظر گرفتن قدرت فن اوری اطلاعات و ارتباطات بر جامعه دانش آموزی، حوزه های دانشگاهی و عمومی آموزش در محیط های امروزی آموزش به طور عمیق بر شکل گیری شخصیت و هویت نوجوانان تاثیر گذارند (افروز، ۱۳۸۸). درباره پیدایی اثر فن اوری اطلاعات و ارتباطات بر تحول هویت دانش آموزان بر طبق امار سازمان ملی جوانان در سال ۱۳۸۷، صدها پژوهش به انجام رسیده است (گلستانی، ۱۳۸۸).

از آنجا که هم اکنون یک انقلاب نوین اخلاقی و اجتماعی در حال رخ دادن است، از این رو بایستی اقدامات لازم نسبت به گسترش کامپیوتر به عنوان یک کارگزار اخلاقی بالقوه در نظر گرفته شود. سیستم های کامپیوتری از جنبه های مختلف، زندگی دانش آموزان را تغییر می دهند: نحوه تفکر، تعامل با دیگران، ارتباط برقرار کردن و استفاده از جسم و ذهن. از این رو برای ساختن جسم، ذهن و محیط جدید به فلسفه و اصول رفتاری جدید نیازمندیم (کاشانی، ۱۳۸۷). مهمترین عامل انگیزشی در انتخاب موضوع پژوهش حاضر با توجه به گرایش فزاینده دانش آموزان به دنیای مجازی این امر مهم می باشد که با انجام پژوهش های مبنی بر بررسی تاثیر گذاری اینترنت بر هویت دینی و ملی قشر نوجوان ما، تصمیم گیری و ارائه راهکارها در برخورد با این مساله در مسولان امر آموزش سهل الوصول تر گردد. حال با توجه به مطالبی که ذکر آن رفت پژوهش حاضر باهدف دستیابی به پاسخ این سوال

اساسی طراحی شده است که:

آیا بین استفاده از فناوری اطلاعات و هویت دینی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟
آیا بین استفاده از فناوری اطلاعات و هویت ملی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟

روش

در این تحقیق از روش پیمایشی یا زمینه یابی استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه شهر تهران در مناطق ۱۹ گانه آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ تشکیل دادند که تعداد آن ها ۲۶۰۰۰۰ نفر بود. برای انتخاب ۴۰۰ نفر تعداد نمونه بصورت دو گروه ۲۰۰ نفر (پسر و دختر)، ابتدا انتخاب بصورت چند مرحله ای صورت پذیرفت. برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه ای ۳۰ سوالی که حاوی پاسخ های پنج گزینه ای بر مبنای مقیاس لیکرت بوده، استفاده شد. پرسشنامه مذکور از دو قسمت تشکیل شد. قسمت اول مربوط به مشخصات فردی افراد مورد پژوهش بوده است که شامل مواردی از قبیل میزان تحصیلات پدر و مادر، سن، رشته تحصیلی، تعداد فرزندان خانواده و... قسمت دوم پرسشها برحسب شاخصهای مورد مطالعه یعنی، فناوری اطلاعات، هویت دینی و هویت ملی سوالات طرح ریزی شد. پرسشنامه مذکور با نظر ده تن از مشاوران و معلمان مدارس و متخصصین روانسنجی دارای روایی محتوایی، و اعتبار آن با استفاده از آلفای کراباخ ۰/۸۱ به دست آمده است.

یافته ها

تحلیل واریانس:

Levene's Test of Equality of Error Variances(a)

متغیر وابسته: هویت دینی

F	df1	df2	Sig.
1.137	7	392	.339

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a. Design: Intercept+JENS+INT+JENS * INT

بر اساس سطح معناداری آزمون فوق که بیشتر از ۰/۰۵ است نتیجه گرفته می شود دلیلی بر رد فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت واریانس بین متغیرهای مورد مطالعه وجود ندارد و بنابراین واریانس بین متغیرهای تحقیق یکسان است.

Tests of Between-Subjects Effects

متغیر وابسته: هویت دینی

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	10.394(a)	7	1.485	14.344	.000
Intercept	834.870	1	834.870	8065.039	.000
JENS	.000	1	.000	.000	1.000
INT	10.394	3	3.465	33.468	.000
JENS * INT	.000	3	.000	.000	1.000
Error	40.579	392	.104		
Total	4036.790	400			
Corrected Total	50.972	399			

از طرفی بر اساس سطح معناداری جدول تحلیل واریانس چند متغیری فوق که تنها در اثر اصلی استفاده از اینترنت کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه گرفته می شود که استفاده از اینترنت در هویت دینی دانش آموزان تاثیر گذار است. اما اثر جنس در هویت دینی معنادار نیست. بدین معنی که جنسیت دانش آموزان تاثیری بر هویت دینی آنان نداشته است. اثر کنش متقابل استفاده از اینترنت و جنسیت دانش آموزان نیز معنادار نیست. به عبارت دیگر متغیر استفاده از اینترنت در دو سطح جنسیت (پسر و دختر) اثر یکسانی دارد. بنابراین بطور کلی تنها اثر اصلی استفاده از اینترنت بر هویت دینی دانش آموزان مورد مطالعه تاثیر گذار بوده است.

متغیر وابسته: هویت ملی

F	df1	df2	Sig.
.379	7	392	.915

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a Design: Intercept+JENS+INT+JENS * INT

Tests of Between-Subjects Effects

متغیر وابسته: هویت ملی

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	5.989(a)	7	.856	3.370	.002
Intercept	837.787	1	837.787	3299.759	.000
JENS	1.438	1	1.438	5.662	.018
INT	2.554	3	.851	3.353	.019
JENS * INT	1.816	3	.605	2.384	.069
Error	99.526	392	.254		
Total	3798.778	400			
Corrected Total	105.515	399			

سطح معناداری جدول تحلیل واریانس چند متغیری فوق در اثرات اصلی استفاده از اینترنت و جنسیت کمتر از ۰/۰۵ است که نتیجه گرفته می‌شود استفاده از اینترنت و جنسیت در هویت ملی دانش آموزان تاثیر گذار بوده اند. اما اثر کنش متقابل استفاده از اینترنت و جنسیت دانش آموزان معنادار نیست. بنابراین اثر اصلی استفاده از اینترنت و جنسیت دانش آموزان بر هویت ملی آنها تاثیر گذار بوده است.

با توجه به اینکه در جدول تحلیل واریانس فوق اثر اصلی جنس بر هویت ملی دانش آموزان تاثیر گذار بوده است حال می‌خواهیم بدانیم که میانگین پاسخهای کدام گروه (پسرها دخترها و) در ارتباط با هویت ملی آنان بیشتر است.

Group Statistics

	جنس	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
ملی هویت	پسر	200	2.9750	.50032	.03538
	دختر	200	3.1022	.52132	.03686

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means							
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
ملی هویت	-2.490	398	.013	-.1272	.05109	-.22767	-.02678

با توجه به سطح معناداری آزمون t که کمتر از ۰/۰۵ است که نتیجه می‌گیریم بین هویت ملی دخترها و پسرها تفاوت معناداری وجود دارد. و با در نظر گرفتن جدول ۴، مقدار میانگین هویت ملی دخترها (۳/۱۰) بیشتر از پسرها (۲/۹۷) است.

همبستگی

		هویت دینی	هویت ملی
هویت دینی	Pearson Correlation	1	-.130(**)
	Sig. (2-tailed)	.	.009
	N	400	400
هویت ملی	Pearson Correlation	-.130(**)	1
	Sig. (2-tailed)	.009	.
	N	400	400

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

جهت یافتن تعامل و همبستگی بین هویت دینی و ملی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. سطح معناداری آزمون نشان دهنده رابطه معنادار بین متغیرهای مذکور می باشد. مقدار همبستگی (-۰/۱۳۰) بیانگر رابطه ضعیف و منفی بین هویت ملی و دینی دانش آموزان مورد مطالعه است.

Levene's Test of Equality of Error Variances(a)

متغیر وابسته : هویت دینی

F	df1	df2	Sig.
1.137	7	392	.339

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept+JENS+INT+JENS * INT

براساس سطح معناداری آزمون فوق که بیشتر از ۰/۰۵ است نتیجه گرفته می شود دلیلی بر رد فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت واریانس بین متغیرهای مورد مطالعه وجود ندارد و بنابراین واریانس بین متغیرهای تحقیق یکسان می باشد.

Tests of Between-Subjects Effects

متغیر وابسته : هویت دینی

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	10.394(a)	7	1.485	14.344	.000
Intercept	834.870	1	834.870	8065.039	.000
JENS	.000	1	.000	.000	1.000
INT	10.394	3	3.465	33.468	.000
JENS * INT	.000	3	.000	.000	1.000
Error	40.579	392	.104		
Total	4036.790	400			
Corrected Total	50.972	399			

از طرفین براساس سطح معناداری جدول تحلیل واریانس چند متغیری فوق که تنها در اثر اصلی استفاده از اینترنت کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه گرفته می شود که استفاده از اینترنت در هویت دینی دانش آموزان تأثیر گذار است. اما اثر جنس در هویت دینی معنادار نیست. بدین معنی که جنسیت دانش آموزان تأثیری بر هویت دینی آنها نداشته است. اثر کنش متقابل استفاده از اینترنت و جنسیت دانش آموزان نیز معنادار نیست. به عبارت دیگر متغیر استفاده از اینترنت در دو سطح جنسیت (پسر و دختر) اثر یکسانی دارد بنابراین، به طور کلی تنها اثر استفاده از اینترنت بر هویت دینی دانش آموزان مورد مطالعه تأثیر گذار بوده است.

ضمناً میانگین ساعات استفاده از اینترنت در نوجوانان در طول یک هفته در شمال شهر ۲۴/۶ و در قسمت جنوب شهر ۱۷/۸ ساعت بوده است. نتایج نشان داد که بدلیل استفاده بیش از ۲۰ ساعت در هفته بصورت میانگین این تأثیر از نگاه خود دانش آموزان منفی بوده است.

بحث

مطالعه و بررسی رابطه استفاده از اینترنت و هویت ملی و دینی نشان می‌دهد بین استفاده از اینترنت و هویت دینی و ملی در هر دو جنس رابطه معنادار وجود دارد. متأسفانه سمت و سوق این رابطه در بین نوجوانان، ناسالم و منفی است. این امر می‌تواند به این دلیل باشد که چون در جامعه ما از اینترنت و ماهواره به صورت منطقی استفاده نمی‌شود و این رسانه‌ها و امکانات اطلاعاتی و ارتباطاتی بیشتر مروج فرهنگ مادی نگر و لذت جو و فرد گرایانه غربی هستند، یکی از جنبه‌های آسیب‌زای آن کاهش تعلقات دینی و اخلاقی در نوجوانان و جوانان است. نتیجه اخذ شده با پژوهش اشرفی (۱۳۸۷) مطابقت دارد. وی پژوهشی را در زمینه بی‌هویتی و گرایش به غرب «بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی مؤثر بر گرایش نوجوانان به الگوهای فرهنگی غربی (رپ و هوئی متال)» با تأکید بر ابزار اینترنت در تهران با نمونه ۳۰۰ نفری در بین هر دو جنس انجام داده است و به این نتیجه رسیده است نوجوانان در صد پذیرش بالایی نسبت به مد‌های غربی دارند. وی معتقد است نوجوانان مورد مطالعه تحت تأثیر اینترنت بر احوالی‌های ایرانی نسبت به پوشاک و حجاب را نادیده می‌گرفته‌اند.

این پژوهش دارای محدودیتهایی می‌باشد از جمله آن که:

این تحقیق فقط در سطح مدارس شهر تهران صورت گرفته است.

در این تحقیق فقط دانش آموزان دوره متوسطه مورد آزمون قرار گرفته‌اند.

این تحقیق به بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر هویت ملی و دینی نوجوانان محدود شده است.

در زمینه تأثیر اینترنت بر هویت ملی و دینی نوجوانان در حال حاضر پرسشنامه استاندارد در ایران وجود ندارد.

بر اساس یافته‌های تحقیق پیشنهادهای زیر مطرح است:

- با توجه به اینکه حضور پسران در مراکز فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی به اندازه دختران محدود نیست احتمالاً میزان استفاده آنها از این فناوری بیشتر می‌باشد، لذا انجام کارگاههای آموزشی بمنظور تجهیز افکار نوجوانان پسر در زمینه نقش و قدرت تخریب فضای مجازی در زمینه اعتقادات دینی لازم به نظر می‌رسد.

- برای اینکه تأثیر فناوری در هویت جلوه گر باشد، پیشنهاد می‌شود ابتدا از بین دانش آموزان کسانی که از فناوری در حد زیادی استفاده می‌کنند، شناسایی و پژوهش بر روی آنها انجام گیرد.

- با توجه به اینکه میزان استفاده دانش آموزان از فناوری در عصر اطلاعاتی و ارتباطاتی با هدف آموزشی و ارتقای علمی بسیار پایین است و استفاده از اینترنت توسط نوجوانان بیشتر جنبه تفریحی دارد، بهتر است در این زمینه راهکارهای علمی و واقع بینانه ای اندیشیده شود.

- حضور فعال جامعه اسلامی در فضای اینترنتی و پاکسازی سایتهای فارسی زبان از انحرافات و ایجاد فضای مجازی بدون دغدغه برای گسترش و نشر قوانین و معارف اسلام و قرآن ضرورت دارد.

- ایجاد بسترهای مناسب در خصوص ابزارها و امکانات فرهنگی و غنی سازی اوقات فراغت نوجوانان مطرح است.

- بالا بردن سطح معارف اسلامی نوجوانان و عمق بخشیدن به آن اهمیت دارد.

- بهره گیری از راهکارهای قرآنی مقابله با ناتوی فرهنگی استعمار.

- توجه به اصل کرامت انسانی و تکریم شخصیت دانش آموزان و سوق دادن آنها به آزادی معنوی و استقلال

و برقراری عاطفی با نوجوان توسط والدین بمنظور جلوگیری از جستجوی عاطفه در فضای مجازی.

منابع

- احدی، حسین (۱۳۸۶). روان شناسی اینترنت. اصفهان: انتشارات نقش خورشید.
- اشرفی، ابوالفضل (۱۳۸۷). بی هویتی اجتماعی و گرایش به غرب "بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی موثر بر گرایش نوجوانان به الگوهای غربی در تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی.
- برک، لورا (۱۳۸۳). روان شناسی رشد، ترجمه یحیی سید محمدی. تهران: ارسباران.
- حیدری، سیروس (۱۳۸۶). گزارش شرکت در اجلاس سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی. گزارش روند برگزاری اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعه اطلاعاتی (WSIS) و مشارکت ایران (ژنو، ۲۰۰۳). دبیرخانه شورای عالی اطلاع رسانی.
- فتوت احمدی، آیدا (۱۳۸۵). بررسی ارتباط بین پایگاههای هویت. سبکهای مقابله با موقعیتهای فشارزا و پیشرفت تحصیلی در نوجوانان شهرتهران. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه فردوسی مشهد. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. جلد چهارم - شماره اول. بهار و تابستان ۱۳۸۵.
- گلستانی، سکینه (۱۳۸۸). تحول هویت ملی دانش آموزان در دوره های تحصیلی ابتدائی، راهنمایی و متوسطه. فصلنامهٔ تعلیم و تربیت. سال شانزدهم. شماره ۳، شمارهٔ مسلسل ۶۳.
- محسنی، منوچهر (۱۳۸۱). بررسی تأثیر تجربه فضای سایبرنتیک بر هویت اجتماعی. پایان نامه دکتری. دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی.
- محمدی، احمد (۱۳۸۸). بررسی رابطه سبک هویت دانش آموزان با سلامت روانی آنان. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه فردوسی مشهد. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. سال چهارم - شماره اول. بهار و تابستان ۱۳۸۸
- Adams, Gerald p., & Fitch, S.A. (2001). *Ego Stage Identity Status Development a Cross sequential analysis, Journal of Personality and Social psychology, 43, 574-583.*
- Erikson, E. H. (1965). *Observations on the Yurock: childhood and world image*, in A.L. krober, R. H. loview, T. D. Mccown & R. L. Olso (Eds.), *American archeology and ethnology (VOL. 79)*, New York: Kraus reprint corporation.
- Erikson, E.H. (1968) *Identity; Youth and Crisis*, New York: W. W. Norton & Company INC.
- Marcia, J.E., Waterman, A.S., Matteson, D.R., Archer, S.L. and Orlofsky (1989). *Ego Identity: A handbook for psychological research.* (under editorial review).
- Marcia, James E. (1996). *Development And Validation of Ego identity Status. Journal of personality and Social psychology, 3, 551-558.*
- Mash & Terdal (2004). *Behavior-therapy Assessment: diagnosis design and evaluation*, Psychological Report, vol. 35(1, pt 2), 587-601